

ZADAR, Sveučilište u Zadru

Odjel za povijest umjetnosti

Doktorant: ANTUN TRAVIRKA, viši predavač na Odjelu za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru

Naslov disertacije: LIKOVNA KULTURA U ZADRU TIJEKOM DRUGE AUSTRIJSKE VLASTI 1813. - 1918.

Stručno povjerenstvo za obranu disertacije:

1. akademik Tonko Maroević

2. doc. dr. sc. Vinko Srhoj

3. prof. dr. sc. Radoslav Tomić

Datum obrane disertacije: Zadar, 21. srpnja 2005.

SAŽETAK

Ulaskom austrijske vojske u Zadar 7. prosinca 1813. godine, nakon kratkotrajne francuske uprave, započinje period vladavine Austrijske Carevine nad Dalmacijom i njenim glavnim gradom, Zadrom, za punih 105 godina. Ova disertacija izučava segment likovne kulture Zadra tog razdoblja, kao jedan od pokazatelja ukupnog stanja i razine ne samo kulturnog, već i društvenog, pa i političkog života dalmatinskog središta. Specifičnosti strukture zadarskog gradskog stanovništva, promjene njezine stratifikacije u dinamici razvitka političkog, društvenog pa tako i kulturnog života tek su djelomično usporedive s prilikama u ostalim većim dalmatinskim središtima. Zasebnosti administrativnog i vojnog sjedišta perifernog i zaostalog krunskog posjeda Carevine odražavaju se ponajprije u krutoj upravi carskih vojnih guvernera, a kasnije carskih namjesnika i bujajuće birokracije, ali i u centralizaciji crkvene uprave, kojom je zadarska nadbiskupija 1830. podignuta na čast dalmatinske metropolije. Analiza specifične društvene stratifikacije zadarske urbane cjeline ukazuje u svim svojim aspektima da je to grad koji je gotovo potpuno određen svojom temeljnom upravnom funkcijom, te je više od jednog stoljeća proživio kao izraženo izolirana građanska enklava visokog i srednjeg časnništva i činovništva skupljenog iz različitih dijelova austrijske carevine. Bez pravog domaćeg kapitala s nacionalnim predznakom, bez dominantnijeg utjecaja nacionalno autohtonog građanstva, te s potpunim odsustvom tzv. umjetničke boeme u društvenom i javnom životu grada dominirao je relativno krut, suhoparan činovnički mentalitet.

Svrha disertacije je objektivnim prikazom likovne kulture Zadra u Ottocentu pokazati da je stoljetna austrijska uprava nad Zadrom unatoč raširenu suprotnom mišljenju, značila zapravo razdoblje stagnacije i postupne prometne, gospodarske i kulturne izolacije urbanog središta od svojeg prirodnog okruženja i narastajućih težnji pokrajine, tako da je sudbina Zadra bila predestinirana i znatno prije Rapalla.

Područje izučavanja u disertaciji razdijeljeno je na dva razdoblja. Prvo se bavi relativno skromnim likovno-kulturnim prilikama u razdoblju od 1813. do 1868. godine, trenutka kad je Zadar proglašen otvorenim gradom. Drugo razdoblje obuhvaća ekspanziju grada od 1868. do propasti Monarhije

1918. godine. S obzirom na to da je arhitektura Zadra u vrijeme austrijske vlasti obrađena i publicirana (2 knjige prof. dr. sc. Marije Stagličić) težište radnje stavljeno je na ostale strukture likovne kulture, posebno slikarstva.

Opisuje se oskudno likovno stvaralaštvo vrlo diskretne kvalitete u prvom razdoblju, naročito onih slikara koji su preko Trsta dolazili u Dalmaciju iz talijanskih krajeva poput Jakova Mianija, Vicenza Poireta, i drugih. Opisan je i fenomen vedutističkog amaterskog slikarstva. Najveći dio studije o slikarstvu posvećen je djelu Zadrana Franje Salghetti-Driolija, nesumnjivo najznačajnije umjetničke ličnosti ne samo Zadra, već i cijele Dalmacije u razdoblju prije pojave Moderne. Školovan na mnogim talijanskim akademijama bio je ne samo slikar već i značajni erudit i glavni arbitar, savjetnik i pokrovitelj u likovnoj kulturi Dalmacije. Opisano je i zadarsko djelovanje slikara Ivana Skvarčine, te portretna i djela sakralnog sadržaja tršćanskog slikara Antonia Zuccara. Poseban fenomen zadarske likovne kulture predstavlja nekoliko generacija amaterskih i jedne profesionalne slikarice iz znamenite plemićke obitelji Borelli. Istom se fenomenu pridružuju krajem stoljeća i tri sestre slikarice, Amelia, Teresina i Itala Bogdanović. U disertaciji je opisan boravak u Zadru hrvatskog slikara Ferdinanda Quiqereza i kratkotrajno djelovanje u Zadru Vlaha Bukovca 1884. i 1897. godine. Na samom kraju austrijskog perioda opisani su slikarski radovi Ivana Žmirića, zadarskog konzervatora, i Bukovčeva praškog đaka Radivoja Krajnera. Kiparstvo je znatno manje zastupljeno. Osim nešto importa, posebno kipara Wolffa zabilježeni su radovi Ivana Rendića, te umjetničko djelovanje zadarskog kipara Bruna Berse.

Od primijenjenih umjetnosti posebna je pažnja posvećena segmentu fotografije kao možda najznačajnijem doprinosu likovne kulture Zadra u 19. stoljeću. Recentna izučavanja pokazuju da je rana fotografija u Zadru po značaju i obimu usporediva u nas samo sa zagrebačkom i riječkom. Osim cijelog niza primjera vrlo rane kalotipije izrađene od zadarskih fotografa Brčića i Parčića, potom vrsnih fotografa iz 1860-ih godina poseban je naglasak stavljen na djelo najznačajnijeg dalmatinskog fotografa i fotografskog poduzetnika Tomasa Burata koji je suvereno dominirao zadarskom i dalmatinskom fotografskom scenom gotovo četrdeset godina. U njegovom se djelovanju ističe stvaranje fotografskih albuma izvanredne kvalitete, od kojih su neki prve fotomonografije kulturne baštine. U istom aspektu je i studija o albumu atelijera Andrović-Goldstein koji je zapravo prva fotografska reportaža u nas, prikazujući posjet cara Franje Josipa I. Dalmaciji 1875. U dijelu teksta disertacije o fotografiji obrađeni su vrlo kvalitetni zadarski fotoamateri s kraja stoljeća. Studija o fotografiji završava djelima mladog fotografa Eugenia Hungera, čiji su se radovi od verističkih prikaza zadarske sirotinje okrenuli tipično secesijskoj fotografiji. Među ostalim oblicima primijenjene umjetnosti posebno je obrađeno opremanje zadarskog kazališta, oprema javnih i privatnih prostora, djelovanje zadarskih zlatara, posebno onih iz obitelji Radman. U disertaciji se spominju i prve likovne izložbe u Zadru i trgovina umjetninama.

U poglavlju završnih razmatranja nastoji se dati što obuhvatniji sintetički osvrt na izučavanu temu uz komparaciju s drugim kulturnim centrima u Dalmaciji, posebno Splitom, te kulturnim prilikama u kontinentalnoj Hrvatskoj.